

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	СВІТОВА АРХЕОЛОГІЯ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ: ТРЕНДИ, ТЕХНОЛОГІЇ, НОВАЦІЇ
Викладач	ТУПЧІЄНКО Микола Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Контактний тел.	066 62 41 219
E-mail:	tupchy_mp@ukr.net
Обсяг та ознаки дисципліни	Вибіркова дисципліна, змістових модулів – 3. Форма контролю: залік. Загальна кількість кредитів – 4, годин – 120. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська.
Консультації	Консультації проводяться відповідно до Графіку, розміщеному в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua; у режимі відеоконференцій Zoom або Viber
Пререквізити	Потребує базових знань з археології, історії

1. Мета і завдання дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів системного розуміння сучасного стану світової археології, її провідних тенденцій, технологічних новацій та методологічних підходів.

Курс спрямований на розкриття ролі інноваційних методів - від цифрової археології до недеструктивних досліджень - у трансформації археологічної науки, а також на розвиток умінь критично аналізувати сучасні наукові дебати, напрями розвитку, дослідницькі стратегії та міждисциплінарні практики.

Дисципліна покликана сформувати компетентність майбутніх фахівців у застосуванні новітніх технологій, оцінюванні їхнього впливу на інтерпретацію минулого та інтеграції археології у глобальний науково-інформаційний простір.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

1. Ознайомити студентів із сучасним станом світової археології, основними трендами та ключовими науковими дискусіями.
2. Вивчити інноваційні технології в археології, включно з цифровою документацією, 3D-скануванням, дистанційним зондуванням, геофізичними методами та неінвазивними підходами до розкопок.
3. Розвивати навички критичного аналізу наукових джерел, монографій, статей, звітів та баз даних археологічних досліджень.
4. Формувати вміння застосовувати міждисциплінарні підходи, поєднуючи археологію, історію, антропологію, географію, матеріалознавство та цифрові технології.
5. Сприяти розвитку компетенцій у створенні та презентації наукових результатів, включно з підготовкою статей, доповідей і публікацій у сучасних форматах.
6. Ознайомити студентів із міжнародними стандартами та етичними нормами археологічних досліджень, питаннями охорони культурної спадщини та відкритого доступу до даних.
7. Підготувати студентів до інтеграції у сучасний науковий простір, здатних працювати з інноваційними методами, обмінюватися даними та брати участь у глобальних археологічних проєктах.

2. Результати навчання

У результаті вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти повинні

знати:

- основні сучасні напрями розвитку світової археології, провідні тренди та ключові наукові дискусії;
- інноваційні методи й технології археологічних досліджень (GIS, LiDAR, фотограмметрія, 3D-моделювання, аналіз матеріалів, неінвазивні методи);
- стандарти польової та камеральної археології, сучасні протоколи документування та збереження даних;
- міждисциплінарні підходи та їхнє місце у сучасній археологічній науці;
- міжнародні правила та етичні норми археологічних досліджень, принципи охорони культурної спадщини;
- провідні цифрові платформи, бази даних і ресурси сучасної археології;
- особливості інтерпретації матеріальних комплексів із використанням новітніх технологій.

уміти:

- застосовувати сучасні технології (GIS, LiDAR, 3D-сканування, цифрову обробку даних) для аналізу археологічних матеріалів;
- працювати з цифровими базами даних, картографічними системами та онлайн-археологічними ресурсами;
- здійснювати критичний аналіз наукових публікацій, звітів та міждисциплінарних досліджень;
- інтегрувати дані з різних джерел (археологічних, історичних, природничих) у комплексний аналіз;
- інтерпретувати результати археологічних досліджень у контексті сучасних наукових методів та теорій;
- готувати наукові презентації, доповіді та аналітичні матеріали з використанням сучасних інструментів візуалізації;

- дотримуватися етичних стандартів, принципів наукової доброчесності та правил роботи з культурною спадщиною;
- брати участь у сучасних археологічних дослідницьких проєктах, використовуючи інноваційні методи та міжнародні практики.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

При організації освітнього процесу в Центральнотериторіальному національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу в ЦНТУ; Положення про організацію вивчення вибіркового навчальних дисциплін та формування індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Тема 1. Вступ до курсу

Предмет і завдання сучасної археології.

Археологія в глобальному науковому просторі.

Сучасні теоретичні підходи та методологічні парадигми.

Міждисциплінарність як база розвитку археології XXI століття.

Тема 2. Основні тренди світової археології

Постпроцесуальна та неоекологічна археологія.

Світ-системний підхід, глобальна археологія.

Археологія ландшафтів, археологія повсякденності, археологія мобільності.

Деколонізація археології та етика роботи з культурною спадщиною.

Тема 3. Цифрова археологія

Цифрова документація археологічних об'єктів.

Бази даних, цифрові архіви, стандарти метаданих.

Онлайн-платформи співпраці та відкритої науки.

Тема 4. Технологічні інновації у польових дослідженнях

Дистанційне зондування Землі: LiDAR, аеромоніторинг, супутникові технології.

Геофізичні методи досліджень (магнітометрія, георадар, електророзвідка).

Фотограмметрія, 3D-сканування, лазерна зйомка.

Недеструктивні методи та мінімізація втручання у культурні шари.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Аналітичні методи у сучасній археології

Археоботаніка, археозоологія, ізотопний аналіз, антропологічні дослідження.

Матеріалознавчі методи (рентгенофлуоресцентний аналіз, металографія, спектроскопія).

Датування (радіовуглецевий аналіз, термолюмінесценція тощо).

Тема 6. Інтерпретація археологічних матеріалів у світлі новітніх підходів

Моделювання соціальних структур, економічних систем і мобільності населення.

Реконструкція ландшафтів, поселень і культурних трансформацій.

Вплив технологій на нові форми інтерпретації.

Тема 7. Охорона культурної спадщини та етичні аспекти археологічних досліджень

Міжнародні конвенції та стандарти.

Деколонізація, репатріація, права корінних народів.

Публічна археологія, комунікація результатів досліджень.

Тема 8. Археологія у глобальних наукових практиках

Міжнародні археологічні проекти та співпраця.

Відкрита наука й обмін даними.

Археологія у міждисциплінарних дослідженнях (екологія, географія, генетика).

Тема 9. Майбутнє археології: перспективи розвитку

Інтелектуальні системи та автоматизація аналізу даних.

Віртуальна та доповнена реальність у дослідженні й популяризації археології.

Нові ролі археолога у цифровому та глобалізованому світі.

5. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль.

Рейтинг студента із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною системою, у тому числі: перший рубіжний контроль – 50 балів, другий рубіжний контроль – 50 балів.

Семестровий залік полягає в оцінці рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу на лекційних, практичних, семінарських або лабораторних заняттях і виконання індивідуальних завдань за стобальною та дворівневою («зараховано», «не зараховано») та шкалою ЄКТС результатів навчання.

6. Рекомендована література

1. Археологія України у час війни: проблеми і перспективи. Матеріали прес-конференції. 13.11.2023.

URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=10749>

2. Горбул Т. Культурна спадщина в умовах розвитку сучасної цифрової культури. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку, 2022. Випуск 43. С. 55-61.

3. Пам'ятки археології під час війни: польовий досвід та юридичний аспект / А. Буйських, В. Івакін, П. Шидловський, І. Зоценко. Vita Antiqua. 2023. № 14. С. 36 - 59.

4. Буйських А., Шидловський П., Івакін В. Моніторинг пам'яток археологічної спадщини України під час військової агресії РФ. Київські збірники історії, археології, мистецтва та побуту. 2023. № 1(4). С. 3 - 15.

5. Курило Т.В. Правова сторона культурної спадщини України. Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, 2014. 152 с.

6. Литвиненко Р. О. Повоєнна археологія Донеччини: завдання й перспективи рятувальних досліджень. Красназнавчий рух на Донеччині: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (8 грудня 2022 р., м. Краматорськ). Краматорськ: ДОКМ, 2023. С. 31 3- 6.

7. Моніторинг археологічних об'єктів під час війни. URL: <https://surl.li/lnhltv>

8. Моніторинг археологічних об'єктів під час війни в Україні. 15.06.2023. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=10220>

9. Пилипенко В.П. Захист культурних цінностей в Україні у зв'язку із російською агресією. Юридичний науковий електронний журнал. №4. 2025. С.432 – 437. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2025/105.pdf

10. Теліженко С. Археологічні пам'ятки і війна. Київ: Спілка археологів України, 2020. 260 с. URL: <https://www.academia.edu/77162779>

11. Шулікін Д. Українська археологічна спадщина: під загрозою війни. Світ. 15.01.2024. URL: <http://surl.li/qmfpf>

12. Shydlovskiy P., Telizhenko S., Ivakin V. Archaeological Heritage as a Target During War. *The European Archaeologist*. 2022. Issue 74 – Autumn. P. 36 - 43.

Додаткова

1. Beale N., Chapman R. *Computational Approaches to Archaeology*. Routledge, 2022. 240 p.
2. Галай Ю. Цифрові архіви та бази даних в історичних дослідженнях. Львів, 2021. 320 p.
3. Morgan C., Wright H. *Digital Media in Archaeology*. Cambridge University Press, 2018. 280 p.
4. Huggett J. *Reconstituting Archaeology in the Digital Era*. Routledge, 2020. 210 p.
5. Perry S., Taylor J. (eds.). *The Cambridge Companion to Digital Humanities: Digital Archaeology Section*. Cambridge University Press, 2022. 340 p.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
2. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html> – каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України
3. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html> – каталог національних бібліотек країн світу
4. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html> – каталог електронних бібліотек України
5. <http://www.friends-forum.com/forum/printthread.php?t=5838&pp=30> – енциклопедії та словники
6. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/> – електронні наукові видання НБУ ім. В.І. Вернадського.
7. <https://zakon.rada.gov.ua/> - Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України.
8. <https://uacrisis.org/uk/announce/arheologiya-ukrayiny-u-chas-vijny-problemy-i-perspektyvy>